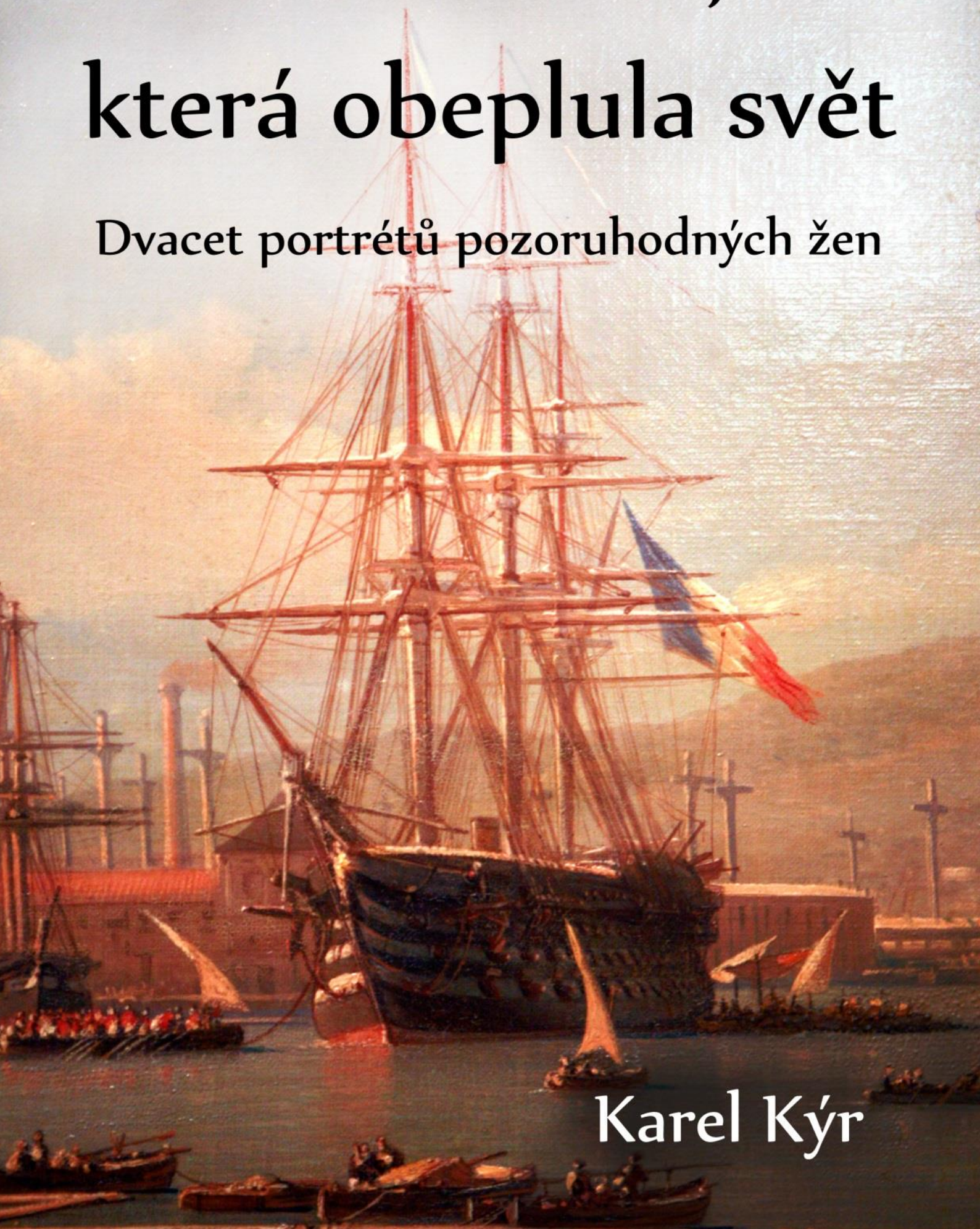

První žena, která obeplula svět

Dvacet portrétů pozoruhodných žen

Karel Kýr

Karel Kyr

**PRVNÍ ŽENA, KTERÁ
OBEPLULA SVĚT**

Dvacet portrétů pozoruhodných žen

Copyright:

Autor: Karel Kýr

Vydal: Martin Koláček - E-knihy jedou

2014

ISBN:

978-80-87976-44-9 (ePub)

978-80-87976-45-6 (mobipocket)

978-80-87976-46-3 (pdf)

1. PRVNÍ ŽENA, KTERÁ OBEPLULA SVĚT

Psal se rok 1767. Tropické vody západního Pacifiku křižovaly dvě lodě pod vedením mořeplavce a objevitele Louise Antonia de Bougainville.

Byla to nová, ještě nevyzkoušená fregata La Boudeuse (česky Vzdorná) a nákladní fleuta L' Etoile (česky Hvězda). Obě byly na cestě kolem světa a hledaly průjezd do asijsko-australského středomoří. Bougainvilleova cesta začala v Brestu, odkud vyplul v prosinci 1766. Hvězda se k výpravě připojila v Rio de Janeiru.

Bougainville se v těchto vodách neocitl poprvé, protože již předtím hledal v Magalhaesově úžině dřeviny, které by se daly přesadit na bezlesé Falklandské ostrovy, tehdy nazývané podle bretaňského přístavu Saint Malo Malvínské ostrovy – Iles Malouines. Malvíny patřily Francouzům jen krátkou dobu, a právě Bougainville dostal příkaz, aby je odevzdal Španělům a potom se plavil Jižním mořem dál do Východní Indie.

Počátkem prosince 1767 vpluly obě lodě do úžiny, ale opustily ji až koncem ledna 1768, po padesáti dvou dnech zápasů s bouřlivým počasím, větrem a neznámými mořskými proudy. Bougainville měl namířeno do jižního Tichomoří, kde Francouzi mínili založit rozsáhlou jihomořskou říši. Jejich cesta vedla kolem Jižní Ameriky, a proto měli v úmyslu usadit se i v Patagonii, odkud chtěli chránit přístup do jižních moří. Ale jak se často stává, z velkého plánu zbyly trosky a Francouzům zůstalo do 20. století jen několik souostroví a ostrovů.

Při další plavbě na západ ostrovů přibývalo, ale velitel výpravy jim později ve svém vyprávění nevěnoval tolik pozornosti jako ostrovu Tahiti a jeho obyvatelům. Bougainville totiž psal knihu Cesta kolem světa a otevřeně přiznával, že čas strávený v kandských lesích a na moři mu nevytříbil sloh. Jeho Cesta kolem světa vyšla v češtině dvakrát, pokaždé zkrácena. Podíváme-li se pozorně na mapu, musíme uznat, že Bougainvilleova výprava vedla tehdy do neznáma a účast na ní žádala nemálo odvahy. Bougainville neměl v úmyslu psát knihu pro zábavu čtenářů, ale jako průvodce pro příští plavce v málo známých mořích. Ale podívejme se alespoň na jednu jeho příhodu z Nových Hebrid.

„Když jsme pluli mezi Velkými Cykládami, přivolaly mě nějaké události na palubu Hvězdy a tam jsem měl příležitost ověřit si dosti zvláštní věci. Od nějaké doby se na obou lodích šuškal, že sluha pana Commercona jménem Baret je žena. Jeho postava, hlas, bezvousá tvář a jiné známky potvrzovaly toto podezření, ale jiné věci mluvily proti tomu. Jak jsme měli poznat ženu v našem

neúnavném Baretovi, který byl cvičeným botanikem a kterého jsme viděli sledovat jeho pána na všech cestách? Ve sněhu a ledových horách Magalhaesova průlivu. Na těchto obtížných pochodech nosil zásoby, zbraně i herbář s odvahou a silou, která mu u našeho přírodovědce vynesla přízvisko soumar. Teprve příhoda na Tahiti změnila podezření v jistotu. Pan Commercon tam vystoupil, aby botanizoval. Baret, který ho následoval s herbáři, obstoupili Tahitáné a křičeli, že je to žena, a chtěli ji přijmout s počtami ostrova. Rytíř de Bournard, jenž měl na ostrově strážní službu, mu musel přijít na pomoc a doprovodit ho až na loď. Od té doby bylo těžké zabránit námořníkům, aby se občas nedotkli jeho studu.“

A co se dělo na lodi?

„Když jsem byl na Hvězdě, Baret se se slzami v očích přiznal, že je dívka. Říkala, že v Rochefoirtu oklamala svého pána a představila se mu v mužských šatech, právě když se nalod'oval. Říkala, že už sloužila jako lokaj u jednoho Ženevana, že se narodila v Burgundsku, že je sirotek a prohraná soudní pře ji uvrhla do nouze. Rozhodla se, že se převlékne za muže. Když vstoupila na loď, věděla, že má jet kolem světa, a to podnítilo její zvědavost. Bude první ženou, která to vykonala, a musím přiznat po pravdě, že se na lodi chovala vždy rozvážně. Nebyla ani ošklivá, ani hezká a nebylo jí více než šestadvacet sedmadvacet let. Musím uznat, že osud Baretové by byl prazvláštní, kdyby loď ztroskotaly na některém pustém ostrově tohoto širokého oceánu.“

Ale Jeanne Baretová, pokud jde o pohlaví, svého pána neoklamala. Botanik Commercon věděl, že jeho pomocník je žena. V Bougainvilleově Cestě kolem světa se o ní již nepíše, ale badatelům Henrimu Jaequierovi a Klausu Srippovi se ze starých dokumentů podařilo zjistit mnoho zajímavého o této zapomenuté historii.

Panu Commerconovi záleželo na tom, aby byl ubytován na Hvězdě, kde měl více místa pro svou vědeckou výzbroj. Kromě toho tam mohl dostat prostornější kajutu pro sebe a svého sluhu. Ale na druhé straně to mělo nevýhody. Hvězda neplula tak dobře jako vlajková loď. A Commercon trpěl ještě tři měsíce po vyplutí těžkou mořskou nemocí. Bylo mu tehdy čtyřicet let, měl titul doktora medicínské botaniky a lékařství a pro výpravu ho vybral proslulý botanik Bernard de Jussieu, ředitel trianonské zahrady. Než opustil Francii, napsal Commercon poslední vůli. Kromě toho, že své tělo dal k dispozici anatomickým studiím a zavedl medaili, která se měla každoročně udělovat těm, kdo bez žádosti a pokrytectví vykonali zvláště dobré činy v oblasti morálky a politiky, je v závěti odstavec velmi důležitý pro Jeanne Baretovou.

Commercon odkazuje své hospodyni Jeanne Baretové šest set liber vedle roční mzdy sto liber, které dostává od 6. září 1764. Tedy když se Jeanne v září 1767 nalodila, byla již tři roky v Commerconových službách.

Tato výprava byla první, jež vzala na palubu vědecké pracovníky. Vedle Commercona se s ní plavil také astronom Verron. A výprava rovněž vezla kolem světa ženu. Svědectví a uznání velitele výpravy Bougainvillea potvrzuje, že Jeanině práci a chování na lodi nebylo co vytknout. Představte si, že Hvězda

měla sto dvacet mužů posádky. A tehdejší námořníci nebyli žádní svatoušci. Nehledě na to, že výprava proplula oběma Bougainvilleovými průlivy. Prvním v Šalomounových ostrovech a druhým na západ od Nové Guineje a přes Moluky do známějších moří a nakonec do Batávie – tedy do dnešní Djakarty.

Blížil se návrat výpravy a Commercon i Baretová přemýšleli o tom, zda se mají vrátit do vlasti. Dali přednost tomu, že výpravu opustili před koncem. Vylodili se na Ile de France, dnešním Mauriciu a Commercon se tak dále pilně věnoval botanice a uvěřil práci o madagaskarské květeně.

Zemřel 17. listopadu 1773.

Jeanne Baretová zůstala na ostrově sama. Potřebovala se vrátit do Francie, a asi proto se vdala za vojáka námořní pěchoty Antonia Barniera. Ten však po dvou letech zemřel a s Jeanne se setkáváme v Commerconově domě v Chatillon-les-Dombes. Jeanne zůstala svému zaměstnavateli věrná až do smrti. (Zemřela roku 1807.) Zachovala se její závěť, kterou odkázala všechen svůj majetek synům Philiberta Commercona.

Commercon se již dříve odvděčil drobným darem. Takovým, jaký měl botanik po ruce. Svým blízkým a lidem, kterých si vážil, věnoval dosud neznámé a nepojmenované rostlinné druhy. Veliteli výpravy bougainville, dceři nassavského prince, který se zúčastnil výpravy, horstensi a své věrné spolupracovníci baretii z čeledi maliaceí. Samotnému Commerconovi byl později připsán ostrov severně od Nové Guineje. Velitel výpravy dostal od svých námořníků záliv v Megalhaesově úžině ještě před cestou kolem světa. Největší ostrov Šalomounova souostroví, zmíněné průlivy a další místa pojmenovali po veliteli výpravy až pozdější objevitelé Kruzenštern, Baudin a jiní.

Bougainville sám objevené námořní objekty po lidech nepojmenovával. Jen jména svých lodí dal ostrovu La Boudeuse (na sever od Nové Guineje) a Pic de l' Etolie v Nových Hebridách.

A tím bychom mohli skončit povídání o Jeanne Baretové, první ženě, která obeplula svět.

2. LADY Z HUARASCÁNU

Americká učitelka Annie Pecková začala pěstovat horolezecký sport ve svých pětáctyřiceti letech a jako jedna z mála žen vystoupila na jeden z nejvyšších jihoamerických, do té doby nezdolaných štítů.

Huascarán je nejvyšší hora v Peru (6768 m.) a pátá nejvyšší v Jižní Americe a jediná z mála hor, na kterou poprvé vystoupila žena (1908). Byla to Annie Pecková. Příběh jejího vítězství nad Huascaránem, jak ho sama popsala v knize Hledání vrcholu Ameriky, je nanejvýš dramatické.

Annie Pecková byla učitelkou z Providence na Rhode Islandu. Jako pětáctyřicetiletá se vypravila do Evropy a slezla horu Matterhorn. Od té doby se horolezectví pro ni stalo vášní. Letní prázdniny trávila lezením a za několik roků absolvovala úctihodnou sérii výstupů, včetně útoku na 6585 metrů vysoký Mount Illampu v Bolívii.

Byla to drobná, avšak mimořádně houževnatá žena. Vyznačovala se odvahou a rozhodností, kterými zahanbovala mnohé svoje mužské kolegy. Roku 1908 si jako osmapadesátiletá (1908) vytkla cíl - dobýt Huascarán. V té době ještě neznali přesnou výšku štítu, ale předpokládalo se, že Huarascarán je nejméně 7300 metrů vysoký. Kdyby to odpovídalo skutečnosti, přemožitel Huarascánu by slezl nejvyšší horu na západní polokouli (Acincagua, jejíž výšku tehdy již znali, dosahuje 6959 metrů).

Huascarán má dva vrcholy. V sedle mezi nimi je obrovský ledovec s hlubokými trhlinami. Annie Pecková se rozhodla postupovat po tomto ledovci, ale to vyžadovalo přítomnost zkušených alpských vůdců. Proto si zabezpečila pomoc dvou švýcarských horolezců Gabriela a Rudolfa Taugwalderových.

V první etapě probíhal výstup hladce, ale ve výšce 3400 metrů náhle Rudolfa Taugwaldera stihl vysilující záchvat horské nemoci. Slabost mu nedovolovala pokračovat ve výstupu a musel se s několika peruánskými nosiči vrátit do údolí. Annie Pecková a Gabriel Taugwalder však lezli dál zrádným ledovým srázem s prachovým sněhem a zívajícími trhlinami. Dvakrát si na příkrém svahu ledovce postavili tábor. Třetí den se chystali zdolat poslední ledovou stěnu s osmapadesátistupňovým sklonem, která vedla do sedla. Byla to lopotná práce, proto na celém úseku museli sekat do ledu „schody“. Čtvrtý den dosáhli sedla, šikmou pláň třpytícího se sněhu 6000 metrů nad mořem. Z obou stran se tyčil jeden vrchol. Annie Pecková se rozhodla, že zaútočí na severní, protože sliboval lepší možnost výstupu. Odvážná žena mohla jen doufat, že je to ten vyšší z obou vrcholů.

Pátý den za svítání se Annie Pecková a její průvodce pustili k vrcholu. Dorážel na ně ledový vítr a Gabriel, který vysekával výstupy do příkré stěny, se stále častěji třásl od vyčerpání. A co bylo ještě horší, začaly se i u něho projevovat známky horské nemoci. Měli před sebou ještě stovky metrů ledové stěny, za nimi leželo závratně strmé ledové schodiště. Annie Pecková a Taugwalder věděli, že jen na sestup tímto schodištěm musí posbírat všechny síly. Vzhledem na Gabrielovu nemoc by bylo nanejvýš lehkovážně pokračovat dál. Smutně se odvrátili od vrcholu a pustili se po svých stopách zpět.

Nedostatek potravin a trvalé onemocnění obou vůdců nedovolilo Annie Peckové podniknout ihned další pokus. Ale nemínila se vzdát. Deset dní po tom, co opustila Huascarán, se vrátila s čerstvými zásobami. A zotavení horší vůdcové byli stejně jako ona odhodláni zvítězit.

Druhý pokus o výstup

Při tomto druhém výstupu již lépe znali protivníka a dolní částí velehor postupovali rychle. K ledové stěně nad ledovcem se dostali za polovinu času, který potřebovali při prvním pokusu. Rovnoměrným tempem přešli tento sráz a dosáhli sedla. Tady si postavili třetí tábor. Na druhý den, jen co se rozbřeslo, se trojice pustila do konečného útoku na severní vrchol. Počasí bylo příznivé, ale mrzlo, jen praštělo. Při teplotách okolo -20 stupňů Celsia měli na sobě jen několik vrstev vlněného oblečení. Větrovky-anoraky a jiné ochranné pomůcky, které používají dnešní horolezci, nepatřily ještě k tehdejší standardní výstroji.

Když se všichni tři lopotně drápali rozbrášeným hřbetem severního vrcholu, zdálo se, že vyčerpanost a ochromující chlad je přemůžou dříve, než ho dosáhnou. Ale sklon se postupně zmírňoval a naráz -několik metrů před nimi- se objevil vrchol. Když se k němu Annie Pecková dopotácěla, náhle si uvědomila, že v levé ruce nemá cit. Sundala si rukavici a viděla, že její prsty nepřírozeně zbělely. Omrzliny! Ještě několik minut a tkáň by odumřela. Jak se vlekla dál, neustále si otírala ruku o nohu, až nakonec ucítila, jak její zmrtvené prsty pomalu ožívají.

Když se konečně jejich nohy dotkly nejvyššího bodu vrcholu, byla trojice natolik vysílená, aby mohla plně vychutnat svoje vítězství. A to je ještě čekal strašlivý sestup srázným ledovým schodištěm do posledního tábora na zasněženém sedle. Nastala noc a zbytek potravin, které si nesli, zmrzl na kost. Třesouc se od vysílení, jeden po druhém se smýkali dolů, přičemž jim na každém kroku hrozil pád. Nejhorší bylo, že Rudolf Taugwalder ztratil obě rukavice a musel většinu sestupu absolvovat s obnaženými rukama. Když konečně došli do tábora, zoufale si ruce třel sněhem, a tak se jim pokoušel vrátit cit, ale už bylo pozdě. Jednu ruku a prsty na druhé mu později museli amputovat.

Na severním vrcholu Huascaránu nebyla Annie Pecková schopná vykonat potřebné měření, aby určila jeho výšku, ale byla přesvědčená, že je přinejmenším 7300 metrů vysoký. O rok později francouzský zeměměřičský tým zjistil, že nepřesahuje 6770 metrů a že mimo toho je jižní vrchol vyšší než ten který slezla Annie Pecková. A navíc v pozdějších letech mnozí horolezci zpochybňovali, že Annie Pecková a její dva průvodci skutečně dosáhli severní vrchol. Ať je to tak či onak, je jasné, že Pecková vykonala velmi odvážný útok na tohoto andského velikána a právem si zasluhuje přezdívku „Lady z Huascaránu“.

3. HILDEGARDA Z BINGENU - RÝNSKÁ SIBYLA

K nejpozoruhodnějším postavám v galerii světců patří bezesporu svatá Hildegarda z Bingenu (*16. září. 1098 - +1179), německá mystička, přírodovědkyně, lékařka, hudební skladatelka a spisovatelka.

Narodila se na zámku Böckelheim v šlechtické rodině. Otec Hildebert a matka Mechtilda patřili k bohatým a uznávaným rodům. Hildegarda byla často nemocným dítětem, dlouho trvalo, než se naučila chodit, oproti jiným dětem byla slabá, trpěla bolestmi. Od dětských let mívala božská vidění. Ve svých spisech uvádí, že první vize měla již jako tříletá, měla schopnost vidět to, co jiní nevidí, včetně budoucnosti. Proto není divu, že ji později nazývali „rýnskou Sibylou.“ Jak jsme se již zmínili, zemřela roku 1179 – na Rupertsbergu u Bingenu. Dlužno dodat, že Bingen za Mohučí je místem, kde se nachází vodní víry a takzvaná bingenská díra, kde je údajně uložen poklad Niebelungů.

Jako desáté dítě byla Hildegarda zaslíbena Bohu. Od mládí se u ní projevovaly sklony k duchovní a badatelské činnosti. V osmi letech byla dána do kláštera na vychování, brzy se stala benediktinskou řeholnicí a vizionářkou. Velký vliv na ní měla Jutta, představená ženské části benediktinského kláštera v Diessenbergu. Ta dívku vychovávala a učila od osmi let. Jako patnáctiletá se Hildegarda stala řeholnicí (ve 28 letech abytyší). A dalších sedmnáct let se zabývala studiem. Slavomír Ravik v knize O světcích a patronech píše:

„Když Jutta zemřela, ujala se vedení kláštera Hildegarda. Díky nadání, plni a věšteckým schopnostem však nakonec získala prostředky k založení samostatného ženského kláštera na Ruppertsbergu u Bingenu (1147). Kromě osobního zájmu, jímž bylo skutečné bádání, se u ní projevil i vizionářské sklony... Proto ji požádali, aby svá vidění zapisovala, učinila tak ve spise „Scivitas („sciens vias Domini“, čili „Ten, který zná cestu Páně“). Šlo o spis, v němž se nachází ilustrovaný obraz světa podaný v 26 proroctvích. Dílo schválil nejprve mnichovský biskup, a po doporučení Bernarda poněkud zdrženlivěji i papež Evžen III.“

Dlužno dodat, že bylo štěstím, že opatka mohla odejít do nového kláštera, kde také dožila. Protože původní ženská klášterní komunita se značně rozrostla. Ale stačila ještě zreformovat několik dalších klášterů a založila klášter v Eibingenu. Jako mnoho vizionářů cítila potřebu pokárat několik panovníků. Tématem kritiky bylo bohatství kléru, nectnosti doby, nedostatek víry a duchovní propad.

„K těm, s nimiž si dopisovala, patřil anglický král Jindřich II., dva císařové, z nich zejména císař Ferdinand Barbarossa, čtyři papežové, zejména ovšem

Evžen III., a četní preláti. Soubor těchto listů čítá na 300 položek. Mezi korespondujícími byl i sv. Bernard z Clairvaux.“

Ale Hildegarda napsala také několik lékařských a přírodovědných prací, skládala hymny, psala básně, dokonce napsala i divadelní hru. V přírodopisných dílech se věnovala studiím o prvcích, rostlinách, stromech, minerálech, rybách, ptácích, čtyřnožcích, plazech a na to dobu byla dokonalá. Například popsala na 300 živočišných druhů.

Slavomír Ravik píše: „Její přehled ryb na Rýně byl tak důkladný, že nepotřeboval dalšího pultisíciletí (do roku 1666) ani změny, ba ani doplňky.“

Údiv budí její medicínské spisy. Zabývala se v nich krevním oběhem, nervovým systémem, ale i vyloženě ženskými problémy (antikoncepce, menstruační obtíže, změny v klimateriu). Studovala bolesti hlavy, stavy sklíčenosti, záchvaty zuřivosti a nepříčetnosti, všímala si i v té době rozšířené tzv. posedlosti. Je potřeba si uvědomit, že v té době byla věda v plenkách. Hildegarda sepisovala poučení, které bylo známé pod titulem *Physica* -šlo o encyklopedii, kterou používali jako učební pomůcku v té době proslulé lékařské škole v Montpellier. Dále sepsala dílo nazvané „Příčiny a léčení“, což bylo obsáhlé pojednání o příznacích nemoci a jejich léčení. Slavomír Ravik v knize *O světcích a patronech* píše:

„V dobách, které toho o hygieně mnoho neznaly, radila abatyše Hildegarda z Bingen, jak se vyhnout nejobávanějším středověkým chorobám – vodu z rybníku a řek pokládala za pitnou teprve po jejich převaření. Oborem, který církev z hlediska své dominance pokládala za marginální, byla medicína. Zejména to odvětví lékařství, kde docházelo k prolévání krve (fakticky celá chirurgie) byla mimo zorné pole církve. Vycházelo se totiž z dogmatu, že ‚Církev nežízní po krvi.‘ Proto nakonec přešla celá chirurgie do oboru řemesel. Zabývali se jí lazebníci a jejich pomocníci. Tím pozoruhodnější bylo, že se do tohoto oboru pustila abatyše, navíc na začátku prvního tisíciletí. Bylo to možné snad jen proto, že Hildegarda bádala za zdmi kláštera, kde byla ke všemu ještě matkou představenou. Ještě více nás ovšem s odstupem času šokuje fakt, že matka představená byla první autorkou na světě, která sama popsala přesnou recepturu pro vaření piva.“

Hildegarda navíc psala komentáře k evangeliím, k vyznání víry a benediktinské řeholi. V její literární dílně byste našli i životopisy některých svatých. Navíc byla muzikantkou, složila 77 duchovních písní a zpěvohru „*Ordo virtuum*“ -pojednává o lidské duši, v níž bojuje zlo s ctnostmi. Mimo to sama ilustrovala i své dílo o mystických vizích *Scivitas*, o kterém byla zmínka v předchozích řádcích. Pozoruhodná žena!

Ke konci života se klášter dostal do konfliktu s mohučským biskupem proto, že na klášterním hřbitově byl pochován člověk exkomunikovaný z církve. Hildegarda spor úspěšně vyřešila. Její jméno bylo v 15.století zapsané do Římské martyrologie a uctívání schváleno pro německé diecéze. Slavomír Ravik ve výše zmíněné knize napsal: